УДК 159.923.2:378.091.8 https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2025.27(72).11

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ АСЕРТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Ольга Петриченко
аспірантка кафедри психології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9
o.v.petrychenko@udu.edu.ua, https://orcid.org/0009-0001-3591-0448

Алла Федоренко
кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри психології
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
01601, Україна, м. Київ, вул. Пирогова, 9
a.f.fedorenko@udu.edu.ua, https://orcid.org/0000-0002-8180-4494

Анотація
У статті наведено результати дослідження проблеми розвитку асертивності студентської молоді. Науково-методологічне підґрунтя дослідження склали теоретичні положення про природу адаптивності та доцільності поведінки людини; загально-психологічні положення про пізнавальні аспекти самосвідомості та усвідомленого вибору; особистісно-орієнтований підхід до розкриття суперечностей у розвитку особистісної активності. Проаналізовано та виокремлено основні теоретичні підходи до розуміння феномену асертивності: феноменологічний, екзистенціальний, онтологічний, когнітивно-біхевіоральний та соціально-когнітивний. Систематизовано основні наукові погляди до вивчення асертивності. Особливу увагу приділено зарубіжним дослідженням, що вивчають механізми реалізації асертивності як здатності відстоювати свої права не порушуючи прав інших та розглядають асертивність як стиль комунікації, що виключає пасивність та агресивність. Серед вітчизняних науковців, виділено роботи, згідно яких асертивність є засобом максимальної особистісної самореалізації та самоактуалізації особистості. Визначено основні дефініції та особливості асертивності. Сформовано авторський погляд на поняття асертивності та асертивного потенціалу. Виявлено та узагальнено основні соціально-психологічні чинники, що впливають на розвиток асертивності студентської молоді. Розроблено теоретичну модель асертивного потенціалу особистості студентської молоді, що включила в себе три блоки: мотиваційний, саморегуляційний та інтегративний. Означено структурні компоненти асертивності. Підкреслена важливість комплексного підходу до вивчення даної проблематики. Стаття окреслює можливості практичного застосування запропонованої моделі в освітньому середовищі та відкриває перспективи для подальшого дослідження психологічних чинників формування та розвитку асертивності у студентської молоді.

Ключові слова: асертивність, чинники розвитку асертивності особистості, асертивний потенціал, самоактуалізація, соціальна взаємодія, студентська молодь.

Вступ

Актуальність дослідження зумовлена зростанням соціальних викликів, що постають перед студентською молоддю на шляху особистісного, соціального та професійного становлення. Зростання рівня стресу та соціальної ізоляції вимагає від наукової спільності пошук новітніх шляхів та засобів стабілізації психічних станів, адаптації до новітніх умов життя, визначення механізмів інтеграції у соціальне середовище, побудови якісних міжособистісних стосунків та формування професійної ідентичності.

Асертивність, згідно наукових напрацювань, розглядається як особистісне формоутворення, що підтверджує власне існування особистості та визначає специфіку сприйняття обставин у ситуації невизначеності, стресу та фрустрації. Водночас, вона постає ключовим елементом у виборі поведінкових стратегій, що впливають на рівень задоволеності життя та підтримують відчуття особистісного психологічного благополуччя.

Сучасні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених (S.Mohebi, A.ElBarazi, B.Carstensen, Н.М. Подоляк, В.З. Лучків, Л.О. Ніколаєва, В.В. Мойсеєнко) показують, що розвиток асертивності сприяє зменшенню тривожності, підвищенню рівня самооцінки, розвитку внутрішньої впевненості в собі, стимулює особистісне й професійне зростання та самореалізацію.

Таким чином, актуальність дослідження розвитку асертивності полягає в комплексному та системному вивченні обраної проблематики. Аналіз класичних теорії та ґрунтовне вивчення сучасних підходів дозволить розробити ефективні методи збереження психологічного здоров'я, покращення міжособистісних стосунків, підвищення соціальної адаптації, особистісного зростання та професійної ефективності в умовах сучасного світу.

Вивчення феномену асертивності в психологічній науці бере свій початок ще з XX століття. Зокрема, представники поведінкового напряму розглядали асертивність через розуміння природи невпевненості (A. Solter); у наукових працях J. Wolpe, A.A. Lazarus акцентується увага її на когнітивній складовій; представники поведінкового та раціонального підходів R.E. Albetri, M.L. Emmons, P. Jakubowski додали до розуміння поняття асертивності модель особистісних прав; F.S. Perls, C.R. Rogers, A.H. Maslow, N. Branden, як представники гуманістичного напряму, зосереджували свої дослідження на аналізі асертивності як комплексного утворення в структурі «Я» особистості; поєднання соціального та раціонального напрямів в роботах A. Bandura дало можливість поглянути на асертивність через концепцію самоефективності. Вперше асертивність як комплексну особистісну характеристику, що включає поведінкові, емоційні та когнітивні компоненти визначили R. Ullrich та Z. Ullrich, поєднавши когнітивно-біхевіоральний підхід, з елементами психодинамічного та гуманістичного напрямів.

Сучасна українська наукова спільнота (С.А.Медвєдєва, О.П.Саннікова, Н.М.Подоляк, Л.О.Ніколаєв, Л.М.Марчук, В.З.Лучків, В.В.Мойсеєнко) також розглядає поняття асертивність в рамках інтегративного підходу. Дослідники поєднують різні психологічні напрямки та визначають асертивність як комплексне інтегративне особистісне утворенням, що включає в себе когнітивний, емоційно-регулятивний та поведінковий компоненти. Розвиток зазначених структурних елементів забезпечує ефективну міжособистісну та соціальну взаємодію, сприяє розвитку емоційної регуляції, зумовлює реалізацію життєдіяльності особистості, підтримує її психологічне благополуччя та реалізується через асертивну поведінку.

На думку багатьох дослідників розвиток асертивності є ключовим фактором успішної соціалізації та самореалізації студентської молоді, що виступає актуальною проблемою психологічних, педагогічних та соціальних досліджень.

За результатами досліджень наших зарубіжних колег асертивність зворотньо корелює із рівнем тривожності, депресії та стресу у студентів. Також, за результатами чисельних наукових розвідок, вона має значний зворотній зв'язок із академічною тривожністю студентів, сприяє розвитку соціальної компетентності та адаптації до професійної діяльності (Mohebi, S., Sharifirad, G. H., Shahsiah et.al., 2012; ElBarazi, A. S., Mohamed, F., Mabrok, M., & et.al., 2024; Carstensen, B. & Klusmann, U., 2021).

В наукових працях вітчизняних дослідників асертивність має статистично значущий зв'язок з інтернальністю та професійною ідентичністю студентів-психологів (Медвєдєва, 2011). У своїх роботах Мойсеєнко В.В. розглядає феномен асертивності як механізм, що впливає на вибір стратегій поведінки студентів у соціальних взаємодіях (Мойсеєнко, 2020), а Марчук Л.М., як здатність до самостійного регулювання власної поведінки, формування якої передбачає усвідомлення наскільки поведінка визначається власними схильностями і спонуканнями, а наскільки кимось нав'язливими установками (Марчук, 2021). У дослідженні Ж. Богдан (Богдан, 2023) досліджується вплив асертивності на формування лідерських якостей та управлінських навичок студентів. Автор зазначає, що розвиток асертивності сприяє ефективній комунікації, становленню меж та прийняттю відповідальності.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених асертивності, досі залишається недостатньо розробленим питання комплексного аналізу асертивного потенціалу особистості студентської молоді. Відсутність єдиної концептуальної моделі, що інтегрує основні чинники розвитку асертивності, ускладнює розробку ефективних програм психологічної підтримки.

Більшість існуючих наукових напрацювань констатують, що асертивність виражається в здатності особистості усвідомлювати себе окремим і незалежним центром всього оточуючого, та стверджувати себе в цій якості. Водночас, вона допомагає обирати в процесі міжособистісної взаємодії стратегії поведінки, які сприяють вираженню своїх бажань та потреб без прояву агресії, маніпуляцій та пасивності. Проте, залишається відкритим питання, що саме робить цей вибір можливим.

З огляду на поняття «можливість» (від лат. potentialis), що у поєднанні з поняттями «сила» та «потужність» означає об'єктивно існуючий і внутрішньо зумовлений стан у його незавершеному потенційному розвитку, завданням роботи визначаємо побудову теоретичної моделі асертивного потенціалу особистості та визначення поняття «асертивний потенціал» особистості, як такого, що включає в себе засоби можливості максимальної реалізації асертивності особистості, задля підтримання особистісного психологічного благополуччя та конгруентності у стосунках із навколишнім середовищем.

Мета дослідження на основі аналізу сучасних наукових підходів до феномену асертивності розробити теоретичну модель асертивного потенціалу особистості студентської молоді.

Завдання дослідження: 1) проаналізувати та систематизувати існуючі наукові підходи до вивчення феномену асертивності особистості, сформувати авторський погляд на поняття асертивності; 2) визначити й побудувати інтегративну модель структури та чинників розвитку асертивності у студентської молоді; 3) дати визначення поняття «асертивний потенціал» особистості студентської молоді та розробити його структурно-функціональну модель; 4)

окреслити можливості практичного застосування запропонованої моделі в освітньому середовищі.

Методи дослідження

Методологічною основою дослідження обрано системний підхід, що дозволяє інтегрувати різні погляди до вивчення проблематики, та дає змогу комплексно дослідити асертивніть як складний психосоціальний феномен, що включає в себе позасуб'єктні та інтра/інтерсуб'єктні складові.

У дослідженні застосовано комплекс теоретичних методів які дозволили розробити теоретичну модель асертивного потенціалу особистості студентської молоді. Метод теоретичного аналізу та синтезу використано для проведення критичного опрацювання наукових джерел та формування системного уявлення про поняття асертивність, його психологічних механізмів та чинників розвитку.

Порівняльний аналіз застосовано для зіставлення різних теоретичних підходів до вивчення компонентів асертивності у різних психологічних концепціях (феноменологічного, екзистенціального, онтологічного, когнітивно-біхевіорального, та соціально-когнітивного), а також для розуміння формування характеристик психологічного розвитку юності в контексті онтогенетичного розвитку особистості.

Методом конструктивної дефініції сформоване авторське формулювання поняття асертивності та асертивного потенціалу. Методом узагальнення та систематизації виявлено основні соціально-психологічні чинники феномену.

Метод теоретичного моделювання було застосовано для побудови інтегративної моделі структури та детермінант розвитку асертивності особистості студентської молоді. Системний аналіз використано для побудови стуктурних елементів та складових асертивного потенціалу. Даний метод дозволив цілісно поглянути на результати проведеного дослідження та сформувати асертивний потенціал як складну систему взаємопов'язаних компонентів, що складаються із трьох основних блоків, а саме: мотиваційний блок, саморегуляційний блок та інтегративний блок.

Результати та дискусії

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених чинникам розвитку асертивності, у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці відсутнє загальноприйняте поняття «асертивний потенціал» особистості. Окрім цього, бракує єдиного наукового обґрунтування механізмів процесу вибору особистості асертивної поведінкової стратегій та розуміння, що цей вибір робить можливим.

Історична траєкторія вивчення феномену асертивності демонструє поступове розширення даного поняття від простих моделей, до розуміння асертивності як комплексного особистісного інтегративного утворення, що інтегрує в собі декілька психологічних напрямів вивчення та містить в собі афективний, когнітивний, поведінковий та контрольно-регулятивний складові (Саннікова & Подоляк, 2013). Так, в сучасній науковій площині, асертивність розглядається в рамках напрямів гуманістичної, поведінкової та раціоналістичної психології, зокрема в феноменологічному, екзистенціальному, онтологічному, когнітивно-біхевіоральному та соціально-когнітивному підходах.

Огляд наукових джерел виділив два головні погляди до вивчення феномену асертивності. Перша група досліджень визначає асертивність як засіб захисту власних прав людини та реалізації процесу самоствердження. Представники даного підходу характеризують

асертивність як стиль реагування, що підтримує рівність індивідуальних прав особистості, незалежно від соціального статусу, як метод активації людського потенціалу та досягнення максимальної особистісної самореалізації (R.E. Albetri, M.L. Emmons, P.Jakubowski, R.G.Lange M.J.Smith, S.Bishop)

Друга група досліджень визначає асертивність як суб'єктну якість особистості. Дослідники цього напряму характеризують феномен як комплексне інтегративне особистісне утворення, що грає вирішальну роль в екзистенції особистості та позиціонують асертивність як центральну властивість особистості, що забезпечує її самоактуалізацію та має комунікативну спрямованість (F.S.Perls, C.R.Rogers, E.L.Shostrom, A.H.Maslow, N.Branden, Подоляк, 2014; Лучків, 2017; Ніколаєв, 2016; Мойсеєнко, 2020).

Узагальнюючи існуючи наукові погляди та ґрунтуючись на поєднанні стратегій феноменологічного й когнітивно-поведінкового підходів, розглядаємо асертивність як комплексне інтегративне особистісне утворення, що виражається в здатності реалізації процесу самоствердження у відповідності до соціальних ролей та статусів в системі соціальних відносин, виключаючи в процесі міжособистісної взаємодії домінування та підкорення. Посилаючись на дослідження Н.М. Подоляк, В.З. Лучків, Л.О. Ніколаєва, В.В. Мойсеєнко, визначаємо асертивність як засіб максимальної особистісної самореалізації та самоактуалізації особистості (Подоляк, 2014; Лучків, 2017; Ніколаєв, 2016; Мойсеєнко, 2020). Окрім цього, треба зазначити специфіку психо-фізичного та особистісно-соціального розвитку особистості студентської молоді, що припадає на період 17-25 років, та включає частково юнацький вік та переважно ранню зрілість або дорослість.

Психологічна наука, зокрема зарубіжна психологія, визначає декілька підходів щодо формування характеристик психологічного розвитку юності в контексті онтогенетичного розвитку особистості.

Зокрема, згідно біогенетичної теорії, психологічний розвиток в юнацькому віці вважається біологічно обумовленим та відбувається завдяки антропологічним властивостям особистості та її спадковості (S.Freud, C.G.Jung, Segal, 2020: 96). В свою чергу прихильники соціогенетичного підходу, психологічний розвиток юнаків і юнок розглядають як процес пасивного пристосування до навколишнього середовища через процеси навчання, виховання та соціалізацію (J.Piaget). Представники теорії когнітивного напряму, аналізують психологічний розвиток юнацького віку через розумовий розвиток, основною особливістю якого є перехід від егоцентризму, через децентрацію, до об'єктивної позиції щодо зовнішнього світу і себе.

Аналіз сучасних досліджень дозволяє комплексно дослідити асертивніть студентської молоді, як складний психосоціальний феномен, що, згідно принципу детермінізму, включає в себе позасуб'єктні та інтра/інтерсуб'єктні складові. Так до зовнішніх умов розвитку та вияву асертивності відносять весь спектр соціальних впливів, що включають в себе навчання та виховання в контексті соціально-історичного розвитку (формування прав та свобод особистості) та обумовлюють процеси розвитку або гальмування асертивної поведінки. До внутрішніх умов включають базові потреби, сформованість відповідних індивідуально-психологічних і психофізіологічних характеристик особистості, особливості мотиваційної, регулятивної сфери, когнітивну та поведінкову гнучкість.

Згідно досліджень С.А. Медведєва, психологічними чинниками асертивності студентської молоді є домінування (наявність бажання відстоювати свою точку зору),

автономність (незалежність в ухваленні рішень), соціальна позиція під час спілкування у студентській групі, здійснення рефлексії (оцінка, самооцінка) (Мелведєва, 2011).

В роботах Н.М. Подоляк асертивна особистість характеризується високою психічною активністю, відсутністю невротичності та роздратованості. Індивідуально-психологічними чинниками асертивності визначаються: самоповага, впевненість у собі, соціальна адаптованість, домінантність, наполегливість, ініціативність, автономність, незалежність, гнучкість у спілкуванні, відповідальність, інтернальний тип локусу контролю, почуття власної гідності, стабільність, невизнання авторитетів (Подоляк, 2014).

Л.О. Ніколаєв розглядає асертивність як здатність адаптуватися до соціокультурного середовища. До факторів, що зумовлюють розвиток асертивності відносить: впевнену поведінку, емоційно-комунікативну спрямованість, інтернальність, соціальність, зрілість, впевненість, незалежність, динамічність системи індивідуально-психологічних якостей, здатність особистості адаптуватися до соціокультурного середовища. Науковець вважає, що асертивній особистості притаманні: цілеспрямованість, здатність усвідомлювати себе, емоційна спрямованість, незалежність, самостійність у прийнятті рішень, гнучкість та дипломатичність у міжособистісному спілкуванні (Ніколаєв, 2016).

Л.М. Марчук включає до соціально-психологічних чинників асертивності студентської молоді соціометричний статус особистості у студентській групі, особливості соціально-психологічний клімат у групі та професійну ідентичність. До професійної ідентичності автор відносить «образ Я», зокрема: стійкість (стабільність або мінливість уявлення індивіда про себе і свої властивості); впевненість в собі (відчуття можливості досягти поставлених перед собою цілей); самоповагу (прийняття себе як особистості, визнання своєї соціальної і людської цінності); кристалізацію (легкість чи труднощі зміни індивідом уявлення про себе) (Марчук, 2016).

В.З. Лучків в своїй дослідницькій роботі до чинників асертивності відносить товариськість, інтелект, гнучкість поведінки, самоповагу, пізнавальні потреби, емоційну стійкість, сміливість. Конструктивною асертивною поведінковою стратегією, на відміну від компромісу, вважає співпрацю та відсутність домінування (Лучків, 2017).

В.В. Мойсеєнко розуміє асертивність як механізм вибору статусної поведінки студентською молоддю. З огляду на це, дослідник включає до чинників розвитку асертивності соціальні стосунки, ціннісні орієнтації та самоактуалізацію (погляд на природу людини, аутосимпатія, гнучкість в спілкуванні) (Мойсеєнко, 2020).

Отже, узагальнюючи існуючи погляди сучасної психологічної науки на феномен асертивності та врахувавши специфіку психологічного розвитку студентської молоді, нами були виділені основні соціально - психологічні чинники асертивності та асертивної поведінки особистості студентської молоді. До них ми віднесли: усвідомлення своїх почуттів, бажань та потреб, здатність виражати свої почуття, бажання потреби, емоційна стійкість; здатність підтримувати баланс між власними та чужими правами та обов'язками, уникаючи пасивну, агресивну та маніпулятивну поведінку, співробітництво; самооцінка, самоповага, гідність; самоефективність, наполегливість, ініціативність, цілеспрямованість; автономність, незалежність, впевненість в собі; гнучкість поведінки, соціальна адаптованість; особистісна відповідальність; інтернальний локус контролю; комунікативна спрямованість.

Подальше вивчення визначеної групи соціально-психологічних чинників асертивності та асертивної поведінки, а також розгляд асертивності як комплексного інтегративного особистісного утворення, що виражається в здатності реалізації процесу самоствердження у

відповідності до соціальних ролей та статусів в системі соціальних відносин, виключаючи в процесі міжособистісної взаємодії домінування та підкорення, дав можливість відокремити соціально-психологічні складові розвитку асертивності особистості. А саме: зовнішні (позасуб'єктні) та внутрішні (інтра- та інтерсуб'єктні) чинники.

Шляхом системного аналізу, враховуючи онтологічний аспект, що виступає головною ознакою наявності самосвідомості особистості, а також згідно принципів розвитку психіки, системності, цілісності та детермінізму, було побудовано інтегративну модель структури та чинників розвитку асертивності особистості студентської молоді (див.рис.1).

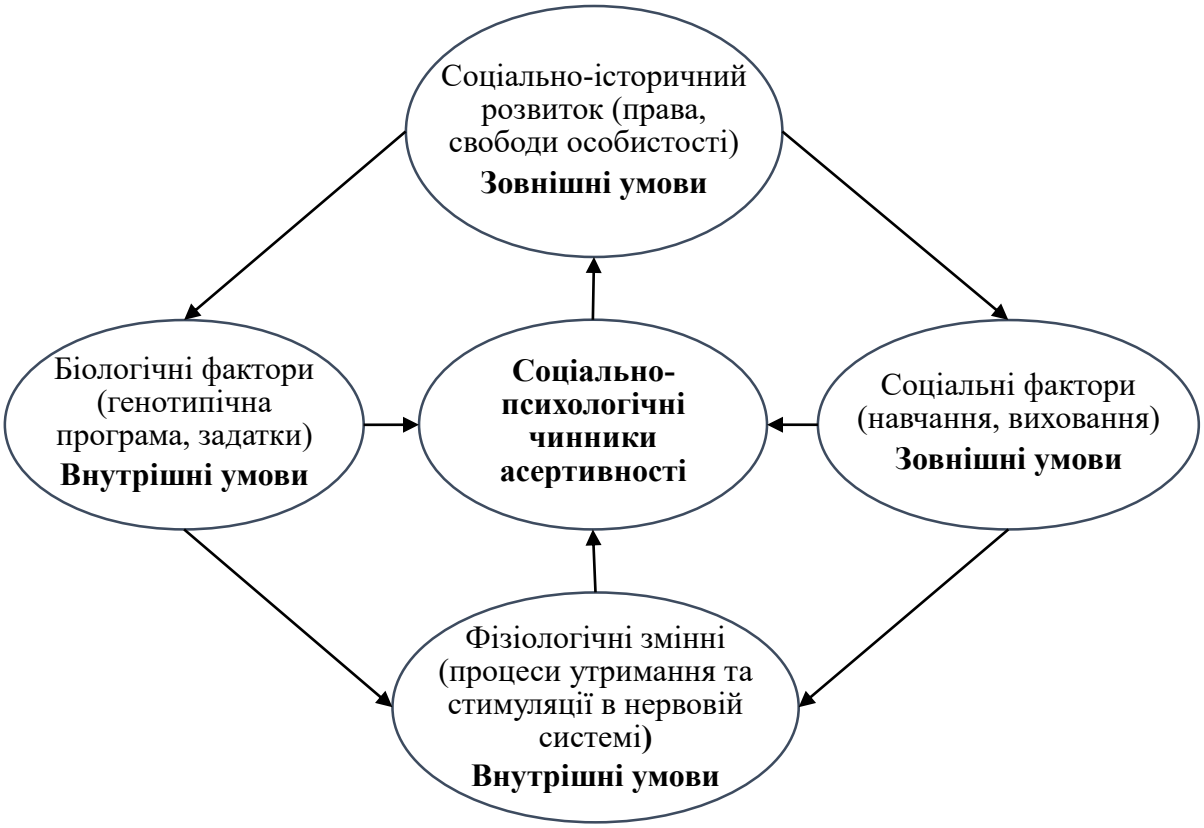

Рис. 1. Інтегративна модель структури та чинників розвитку асертивності особистості студентської молоді

Запропонована структура чинників розвитку асертивності дозволила комплексно підійти до процесу розробки відповідної теоретичної моделі потенціалу асертивності особистості студентської молоді.

Узагальнюючі існуючи погляди щодо трактування поняття «потенціал» в науковій сфері, ми розуміємо даний феномен як «приховані можливості», «здатності», «сили» та «ресурси» (OED, 2025; Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2005).

Зважаючи на структуру та чинники розвитку, що зумовлюють та забезпечують реалізацію асертивності особистості, враховуючи вміст поняття «потенціал» у психологічній науці, посилаючись на поняття асертивності особистості та розуміння структури свідомості особистості, соціально-психологічні чинники асертивності було узагальнено та відокремлено у три структурні конструкти асертивного потенціалу особистості, а саме: у мотиваційний, саморегуляційний та інтегративний блоки.

Так до мотиваційного блоку асертивного потенціалу особистості увійшли: позитивне ставлення до себе та світу; здатність до самостійності в прийнятті рішень та незалежності в

виборі, що виражається в стійкій психологічній межі «Я» та відчутті внутрішньої психологічної свободи; впевненість в собі; невизнання авторитетів.

Саморегуляційний блок визначив здатність усвідомлювати та виражати свої почуття, бажання та потреби; здатність бачити зв'язність власного минулого, теперішнього та майбутнього, що дає змогу здійснювати контроль на власною діяльністю та набувати унікальний життєвий досвід; здатність досягати своїх цілей, бажань на завдань.

Інтегративний блок включив здатність сприймати психічний вплив з боку особи або групи осіб, що характеризується рівнем адаптивних станів. Розвиненість даного компоненту допомагає підтримувати баланс між соціалізацією та індивідуалізацією особистості, обирати неманіпулятивні стратегії поведінки, орієнтуючись на партнерство та співробітництво (див.таб.1).

Таблиця 1

Структурні елементи асертивного потенціалу особистості

	Саморегуляційний блок (саморегуляція зусиль і поведінки в процесі розкриття асертивного потенціалу)	**Мотиваційний блок** (Здатність до самовизначення, самодетермінації)	**Інтегративний блок** (рівень інтегративності в соціум, здатність сприймати психічний вплив з боку особи або групи осіб, незалежність від впливів, локус контролю)
Афективний компонент	**Емоційна стійкість** /Здатність розрізняти та вербалізувати свої почуття та емоції	**Самооцінка, самоповага, гідність** / позитивне ставлення до себе, впевненість в собі	**Гнучкість поведінки** / Рівень неадаптивних станів, соціальна адаптованість, гнучкість у спілкуванні
Когнітивний компонент	**Особистісна відповідальність**/ Здатність бачити причинно-наслідкові зв'язки (когерентність)	**Автономність, незалежність, впевненість в собі** / здатність до самостійності в прийнятті рішень внутрішня психологічна свобода, екзистенційний погляд на життя	**Комунікативна спрямованість, соціальна адаптованість** / Здатність підтримувати баланс між соціалізацією та індивідуалізацією, здатність впливати на хід подій у власному житті, інтернальний локус рольового конфлікту
Поведінковий компонент	**Самоефективність, наполегливість, ініціативність, цілеспрямованість** / Здатність досягати своїх цілей та завдань	**Інтернальний локус контролю** / Прагнення до суб'єктивного контролю, здатність до незалежності вибору	**Співробітництво** /Здатність обирати неманіпулятивні (конструктивні) стратегії поведінки

Отже, завдяки комплексному та системному проведенню теоретико-методологічного дослідження феномену асертивності особистості, було сформовано теоретичну модель асертивного потенціалу особистості. Вона включила в себе: особистісні властивості, що забезпечують регуляцію зусиль і поведінки в процесі розкриття та реалізації асертивного потенціалу (саморегуляційний блок); особистісні властивості, що визначають і спрямовують розкриття та реалізацію асертивного потенціалу (мотиваційний блок) та особистісні властивості, що визначають здатність сприймати психологічний вплив, забезпечуючи розкриття та реалізацію асертивного потенціалу (інтегративний блок) (див. рис.2).

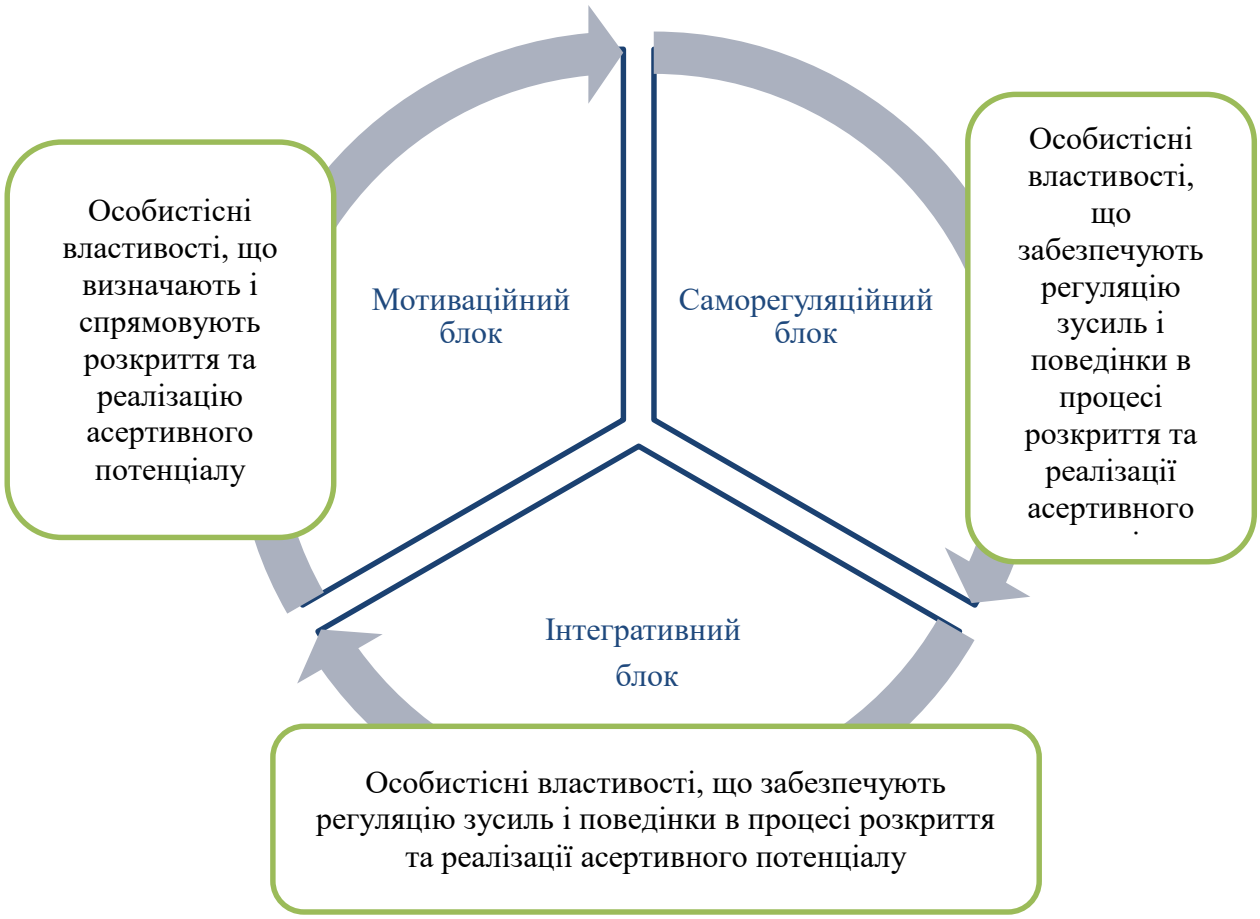

Рис. 2. Теоретична модель асертивного потенціалу особистості студентської молоді

Запропонована модель дозволяє системно аналізувати асертивний потенціал студентської молоді, визначаючи не лише його структурні складові, а й механізми їхньої взаємодії.

Аналіз особливостей взаємодії чинників розвитку асертивності, через призму структури свідомості особистості студентської молоді та систему прояву асертивності, що реалізується у вигляді асертивної поведінки, дозволило нам сформулювати визначення асертивного потенціалу. За нашим уявленням, це системне, динамічне, інтегративне утворення особистості, яке включає ряд структурних складових і визначає засоби та можливості максимальної реалізації асертивності особистості. Саме розвиток та вияв асертивності сприяє реалізації процесу самоактуалізації, здатності підтримувати особистісне психологічне благополуччя та конгруентність у стосунках із навколишнім середовищем.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на аналіз механізмів взаємозв'язку між визначеними структурними елементами складових асертивного потенціалу та влив складників структурних елементів визначеної системи на формування та розвиток асертивного потенціалу особистості.

Висновки

За результатами проведеного дослідження було визначено основні підходи до вивчення феномену асертивність. Виявлено та узагальнено його психологічні чинники, сформовано авторський погляд на поняття асертивності.

Було встановлено, що асертивність як комплексне інтегративне особистісне утворення є засобом максимальної особистісної самореалізації та самоактуалізації особистості, оскільки, виражається в здатності реалізації процесу самоствердження у відповідності до соціальних ролей та статусів в системі соціальних відносин, виключаючи в процесі міжособистісної взаємодії домінування та підкорення.

Представлено інтегративну модель структури та чинників розвитку асертивності, що дозволяє систематизувати існуючі підходи до вивчення цього феномену та визначити ключові механізми його формування у студентської молоді.

Зважаючи на чинники розвитку, що зумовлюють і забезпечують реалізацію асертивності особистості розроблено теоретичну модель асертивного потенціалу особистості студентської молоді, що включила в себе три блоки: мотиваційний, саморегуляційний та інтегративний. Базисом для розробки виступили вміст поняття «потенціал» у психологічній науці, розуміння поняття асертивності та структури свідомості особистості студентської молоді,

Здійснено психологічне визначення сутності феномену асертивного потенціалу особистості як системного динамічного інтегративного утворення особистості. На нашу думку, саме рівень та особливості його розвитку визначають засоби, можливості максимальної реалізації асертивності особистості, реалізації процесу самоактуалізації та здатності підтримувати особистісне психологічне благополуччя й конгруентність у стосунках із навколишнім середовищем.

Представлена модель є основою для подальшого емпіричного аналізу, спрямованого на розширення знань щодо психологічних чинників формування та розвитку асертивності у студентської молоді. Перспективи подальших досліджень передбачають емпіричну перевірку запропонованої моделі, розробку психодіагностичних методик для оцінки рівня асертивного потенціалу студентської молоді та формування психокорекційних програм розвитку асертивності в освітньому середовищі.

Таким чином, результати дослідження створюють основу для розробки практичних рекомендацій щодо підвищення рівня асертивності у студентської молоді та впровадження інноваційних методик у систему освіти і психологічного консультування.

Література

1. Богдан, Ж. Б. (2023). Асертивність особистості: теоретичне обґрунтування поняття та психодіагностичний інструментарій. *Габітус, 51*, 132-139. https://doi.org/10.32782/2663-5208.
2. Бусел, В.Т., Василега-Дерибас, М.Д., & Дмитрієв, О.В., та ін. (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови.* В.Т. Бусел (Ред.). Ірпінь : Перун. Режим доступу:

https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/n1/mode/2up

3. Лучків, В.З. (2017) *Психологічні особливості розвитку асертивності в юнацькому віці.* (Дис.канд.психол.наук). Житомир. 2017.
4. Марчук ,Л.М. (2016). *Соціально-психологічні особливості формування асертивної поведінки у професійному становленні майбутніх психологів.* (Дис.канд.психол.наук). Київ.
5. Медведєва, С.А. (2011). Психолого-педагогічні чинники асертивності студентів-психологів. *Вісник післядипломної освіти, 3,* 382-388. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2011_3_63
6. Мойсеєнко, В.В. (2020). *Асертивність як соціально-психологічний механізм вибору стратегій статусної поведінки студентською молоддю*. (Дис.канд.психол.наук). Херсон.
7. Ніколаєв, Л.О. (2016). Розвиток асертивності підлітків у різних умовах соціалізації. (Дис.канд.психол.наук). Переяслав-Хмельницький.
8. Подоляк, Н.М. (2019). Індивідульно-психологічні особливості асертивності особистості. (Дис.канд.психол.наук). Одеса.
9. Саннікова, О.П., Санніков, О.І., & Подоляк, Н.М. (2013). Діагностика асертивності: результати апробації методики «Токас». *Наука і освіта, 3,* 140-144. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_3_42
10. Alberti, R.E., & Emmons, M.L. (2017). *Your perfect right: Assertiveness and equality in your life and relationships* (10th ed.). Oakland, CA : Impact Publishers, and imprint of New Harbinger Publications, Inc. Режим доступу: https://archive.org/details/yourperfectright0000albe_k8d4/page/n5/mode/2up
11. Bishop, S. (2013). *Develop your assertiveness* (3nd ed.). Philadelphia, PA : Kogan Page Ltd. Режим доступу: https://archive.org/details/developyourasser0000bish_j0b8/page/n5/mode/2up
12. Carstensen, B., & Klusmann, U. (2021). Assertiveness and adaptation: Prospective teachers' social competence development and its significance for occupational well-being. *Br J Educ Psychol, 91*, 500-526. https://doi.org/10.1111/bjep.12377
13. ElBarazi, A.S., Mohamed, F., Mabrok, M., et.al. (2024). Efficiency of assertiveness training on the stress, anxiety, and depression levels of college students (Randomized control trial). *Journal of education and health promotion, 13*, 203. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_264_23
14. Mohebi, S., Sharifirad, G.H., Shahsiah et.al. (2012). The effect of assertiveness training on student's academic anxiety. *The Journal of the Pakistan Medical Association, 62*(3), 37-41.
15. Oxford University Press. (n.d.). Potential, adj. & n. In *Oxford English dictionary*. https://doi.org/10.1093/OED/8064993646
16. Segal, R. (2020). *Myth Analyzed* (1st Ed). London : Routledge https://doi.org/10.4324/9780429273537

References

1. Bohdan, Zh.B. (2023). Asertyvnist osobystosti: teoretychne obgruntuvannia poniattia ta psykhodiahnostychnyi instrumentarii [Personality assertiveness: theoretical substantiation of the concept and psychodiagnostic tools]. *Habitus - Habitus, 51*, 132-139. https://doi.org/10.32782/2663-5208 [in Ukrainian].
2. Busel V. T., Vasyleha-Derybas M.D., Dmytriiev O.V. et al. (2005) *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Big Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]*.

V.T. Busel (Ed.). Irpin : Perun. Retrieved from https://archive.org/details/velykyislovnyk/page/n1/mode/2up [in Ukrainian].

3. Luchkiv, V.Z. (2017). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku asertyvnosti v yunatskomu vitsi [Psychological features of the development of assertiveness in adolescence]. *Candidate's thesis*. Zhytomyr [in Ukrainian].
4. Marchuk, L.M. (2016). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti formuvannia asertyvnoi povedinky u profesiinomu stanovlenni maibutnikh psykholohiv [Socio-psychological features of the formation of assertive behaviour in the professional development of future psychologists]. *Candidate's thesis.* Kyiv [in Ukrainian].
5. Medvedieva, S.A. (2011). Psykholoho-pedahohichni chynnyky asertyvnosti studentiv-psykholohiv [Psychological and pedagogical factors of psychology students' assertiveness]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity – Bulletin of Postgraduate Education, 3,* 382-388. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2011_3_63 [in Ukrainian].
6. Moiseienko, V.V. (2020). Asertyvnist yak sotsialno-psykholohichnyi mekhanizm vyboru stratehii statusnoi povedinky studentskoiu moloddiu [Assertiveness as a socio-psychological mechanism for choosing strategies of status behaviour by student youth]. *Candidate's thesis*. Kherson [in Ukrainian].
7. Nikolaiev L.O. (2016). Rozvytok asertyvnosti pidlitkiv u riznykh umovakh sotsializatsii [Development of adolescents' assertiveness in different conditions of socialisation]. *Candidate's thesis*. Pereiaslav-Khmelnytskyi [in Ukrainian].
8. Podoliak, N.M. (2019). Indyvidulno-psykholohichni osoblyvosti asertyvnosti osobystosti [Individual psychological features of personality assertiveness]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
9. Sannikova, O.P., Sannikov, O.I., & Podoliak, N.M. (2013). Diahnostyka asertyvnosti: rezultaty aprobatsii metodyky «Tokas» [Diagnostics of assertiveness: results of testing the Tokas methodology]. *Nauka i osvita – Science and Education, 3,* 140-144. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2013_3_42 [in Ukrainian].
10. Alberti, R. E., & Emmons, M. L. (2017). *Your perfect right: Assertiveness and equality in your life and relationships* (10th ed.). Oakland, CA : Impact Publishers, and imprint of New Harbinger Publications, Inc. Retrieved from https://archive.org/details/yourperfectright0000albe_k8d4/page/n5/mode/2up
11. Bishop, S. (2013). *Develop your assertiveness* (3nd ed.). Philadelphia, PA : Kogan Page Ltd. Retrieved from https://archive.org/details/developyourasser0000bish_j0b8/page/n5/mode/2up
12. Carstensen, B., & Klusmann, U. (2021). Assertiveness and adaptation: Prospective teachers' social competence development and its significance for occupational well-being. *Br J Educ Psychol, 91,* 500-526. https://doi.org/10.1111/bjep.12377
13. ElBarazi, A.S., Mohamed, F., Mabrok, M., et.al. (2024). Efficiency of assertiveness training on the stress, anxiety, and depression levels of college students (Randomized control trial). *Journal of education and health promotion, 13,* 203. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_264_23
14. Mohebi, S., Sharifirad, G.H., Shahsiah et.al. (2012). The effect of assertiveness training on student's academic anxiety. *The Journal of the Pakistan Medical Association, 62*(3), 37-41.
15. Oxford University Press. (n.d.). Potential, adj. & n. In *Oxford English dictionary*. Retrieved from https://doi.org/10.1093/OED/8064993646
16. Segal, R. (2020). *Myth Analyzed* (1st Ed). London : Routledge https://doi.org/10.4324/9780429273537

THEORETICAL MODEL OF ASSERTIVE POTENTIAL OF STUDENT YOUTH PERSONALITY

Olga Petrychenko
Postgraduate Student of the Department of Psychology
Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine
9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601
o.v.petrychenko@udu.edu.ua, https://orcid.org/0009-0001-3591-0448

Alla Fedorenko
PhD in Psychology, Associate Professor,
Professor of the Department of Psychology
Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine
9, Pyrohov Str., Kyiv, Ukraine, 01601
a.f.fedorenko@udu.edu.ua, https://orcid.org/0000-0002-8180-4494

Abstracts.
The article presents the study results on developing assertiveness in student youth. The scientific and methodological basis of the study is formed by theoretical provisions on the nature of adaptability and expediency of human behaviour; general psychological provisions on the cognitive aspects of self-awareness and conscious choice; personality-oriented approach to revealing contradictions in the development of personal activity. The main theoretical approaches to understanding the phenomenon of assertiveness are analyzed and distinguished, in particular, phenomenological, existential, ontological, cognitive-behavioural and socio-cognitive ones. The main scientific views on the study of assertiveness are systematized. Particular attention is paid to foreign studies that examine the mechanisms of assertiveness as the ability to defend one's rights without violating the rights of others and consider assertiveness as a communication style that excludes passivity and aggressiveness. Among domestic scholars, the author highlights the works according to which assertiveness is a means of maximum personal self-realisation and self-actualization of the individual. The basic definitions and features of assertiveness are defined. The author's view on the concepts of assertiveness and assertive potential is formulated. The main socio-psychological factors influencing the development of student youth's assertiveness are identified and generalized. A theoretical model of the assertive potential of the student's personality has been developed, which includes three blocks: motivational, self-regulatory and integrative. The structural components of assertiveness are defined. The importance of an integrated approach to the study of this issue is emphasised. The article outlines the possibilities of practical application of the proposed model in the educational environment and opens up prospects for further research on the psychological factors of formation and development of assertiveness in students.

Keywords: assertiveness, factors of development of personality assertiveness, assertive potential, self-actualization, social interaction, student youth.

Подано 23.05.2025
Рекомендовано до друку 06.06.2025